

НЕКО ДРУГО ВРЕМЕ

(Мирјана Мариншек Николић: *Тај мали биоској у нашим љавама*, Прометеј, Нови Сад, 2012)

„Не постоји већа фикција од аутобиографије“, рекао је Данило Киш и тиме увећико дефинисао и своју поетику и свој поглед на свет. Али овим исказом савршено је дефинисан и свет свих оних који макар на зрнци аутобиографског граде причу, јер она ће се кад-тад укрстити са питањем шта би било да је било и зашто је морало бити баш тако, па самим тим и са ајнштајновском закривљеношћу времена и простора, једном од лајтмотивских тема Мирјане Мариншек Николић. Сваки аутобиографски сегмент у прози зависи од избора онога чега се сећамо, потом од (не)поузданости сећања у коме свесно и несвесно заборављање игра важну ако не и кључну улогу, и коначно од функционалности понуђеног сећања у конкретной причи, посебно ако је грађена тако да су сећања само окидач, иницијална каписла да се превасходно проговори о много чему другом што је аутору важно, као и о другима са којима су се кратко укрстили, а потом сасвим разишли приповедачеви животни путеви.

Премда се могу читати и перцепирати сасвим одвојено, три књиге Мирјане Мариншек Николић (*Панонски џиријџих*, *Снохваџи о леџењу* и *Тај мали биоској у нашим љавама*) јесу нека врста лабаве трилогије, или их барем ја доживљавам као редак пример есејистичко-приповедног триптиха у нашој савременој књижевној продукцији. У сваком случају, реч је о серијалу прозних фрагмената у којима се Мариншекова поиграва устаљеним жанровским одредницама и прозним врстама, континуитетом онога што зовемо местом и временом радње, позицијом наратора и јунака, тематским јединством и иним елементима класичног приповедања.

Ауторкина фасцинација могућностима филмске уметности присутна је и у две претходне књиге, а једна је од доминантних тема и у најновијој. Појава књиге, слике или музичког дела у људима никада није изазвала такво чуђење, узбуђење, па и страх као први филмски покушаји, што није тешко разумети с обзиром да је пионирски сусрет са „покретним сликама“ с једне стране био и сусрет с новим технологијама које је требало разумети, а потом и први колективни, ако хоћете масовни сусрет са нестварном реалношћу или реалном нестварношћу у затвореном и замраченом простору. Занимљиво је да се овом темом позабавио прошле године Радивоје Бојчић у роману *Маниџи воз у Злајном крстџу*, духовито описујући реакције уштогљених гостију у кафани „Код златног крста“, где је краљица Наталија одлучила да се Срби сретну са кинематографом, уместо у боемским „Дарданелима“ по замисли краља Милана. Било како било, Београђани а потом и Земунци (у гостионици „Код црног орла“) рано ће бити затечени али и одушевљени изумом браће Лимијер и оца им Антоана,

а овај историјски догађај наћи ће своје место, међу разним другим детаљима, у Мирјаниној причи о Земуну каквог више нема.

Преплићући сопствена сећања на родни Земун од друге половине XX века па до ових дана ненаклоњених лепоти и културној традицији овога града, са документима и измаштаним сликама о Земуну у првој половини прошлог века, списатељица дочарава дух једне мултиетничке и мултикултуралне средине, слично како је то учинила са Печујем у првој, и Београдом у другој књизи, отварајући у свакој од поменуте три књиге и једну далеку перспективу атмосфере Француске, Енглеске, Америке, са искуствима властитих путовања или живота и стварања наших уметника у свету. О тим далеким перспективама ауторка говори без комплекса малог народа; она воли да нас подсети колико је наших уметника и научника у различитим временима нашло своје место и искористило своју шансу у највећим светским културним метрополама.

Време и простор у Мирјаниним прозама не познају статичност нити линеарност, хронологију ни затвореност у себе; они су отворена категорија духа који лута, мисли која се слободно сели и укршта сопствену са туђим биографијама, идејама и сновима, плановима и постигнућима, живота који се у стварности или имагинацији дотиче са животима других. Када се заврти тај и такав биоскоп у нашим главама, онда нема предаха, граница, правила: све је могуће и паралелно, све нечему служи и доприноси и када се то у први мах не види. Репрезентативан пример оваквог виђења ствари јесте поглавље „Ах, Њујорк“. Гледајући га из авиона, а потом крстарећи његовим булеварима, ауторка одједном прозира све: не само простор него и читав век занесењака који су му хрлили видевши и пипајући у њему могућности остварења свог и чувеног *америчкој сна*. Прати Далија и Пикаса, Фриду Кало, Милену Барили и Воркапића, Мондријана и Ворхола, блузере и перформансе, геометрију, апстракцију и метафизику, споменике и архитектуру, вибрације кретања и навирање идеја, узаврелу кошницу чије разложно оправдање лежи у Ајнштајновој теорији релативитета.

Једно од жаришта потенцијалне али и остварене културне мисије Земуна кроз више деценија јесте и земунска гимназија, са угледним професорима попут Павла Јовановића, Милоша Ђурића, Рашка Димитријевића, Јосипа Колунџића и других, коју су негда похађали рецимо Славко Воркапић, Бошко Токин и Сава Шумановић, а доцније нпр. Горан Паскаљевић, Давид Албахари, Раша Ливада и многи, многи други, укључно са ауторком *Тој малој биоскоја у нашим главама*. Ово је прича у којој се из данашње перспективе, у којој помињање Земуна нажалост многе пре асоцира на „земунски клан“ него на културне чињенице од прворазредног значаја, може добро сагледати још једино сусрет носталгије и меланхолије над добрим старим временима, са отпором и гађењем према више но дводеценијском суноврату. А има ли тужније и емотивније прилике за такво што од прослава годишњица матуре, које су такође нашле своје место у овом ускомешаном прозном паноптикуму.

Ноншалантна прозна шетња кроз сопствени и туђе животе започиње и завршава једном тајном. Ко је Мириам? Јунакиња ауторкиног раног романа, она сама, или читатељке које су себе препознале у њој? Ако сам ја ти, а ти ја, ко сам ипак на крају ја? Она од јуче, ова од данас, или она од сутра, или све три скупа? Тајни је, потом, све више. Како изгледа потрага за јунакињом или некадашњом собом, како комуници-

рати са данашњим пријатељима, познатим уметницима, под теретом сећања на заједничку младост, давне љубави и *неко друго време*. Како купити сат са клатном у Дубровачкој улици када га власник заправо и не продаје већ медитира над појмом времена? Како се слављенички осећати на крстарењу бродом „Сирона“ када ваља проћи изнад дунавског Титаника, малог брода „Ниш“ који је потапањем 1952. године готово све земунске породице завио у црно. Како не бити сетно поносан на вест да је 2009. године природном смрћу отишла Шарлота Зоненфелд Ђерић, када је то она Шарлота која се за време прогона Јевреја крила у дому ауторкине мајке Милице, како дочарати то младалачко пријатељство које је омогућило да једини члан чувене породице Зоненфелд још готово седам деценија након погрома живи?

Обезграничавање и релативизација класичних приповедних форми на примеру прозне трилогије Мирјане Мариншек Николић дозвољава нам да говоримо о новој форми или амалгаму више класичних. Мариншекова, свеједно је да ли намерно или нехотично, збуњује љубитеље књижевних калупа. Више је него видљиво колебање овдашњих критичара у дефинисању формалне структуре њених књига. Можда је најелегантније из те теоријске приче, која више занима књижевне тумаче него читаоце, изашао будући немачки издавач *Toi maloї bioskoїa у нашим љавама* који је ову књигу сврстао у романе. Јер елементи *bildungs* романа – а Немачка је колевка овог термина – јесу неоспорни, као и елементи романа-есеја, или пак романа који проблематизује простор и време и третира их као своје важне јунаке, важније од пролазних појединаца, тачније, од оних у чијој пролазности нема релативизма или чије пролажење и мене појединац доживљава као трајање. Форму, наравно, увек бира стваралац, али постоје упадљиви случајеви када она бира њега, у сагласју с његовим погледом на свет, начином мишљења и казивања, одлуком или нужношћу да памти или заборави. Ко познаје Мирјану Мариншек Николић, учиниће му се да је оваква форма њене трилогије, која у потпуности релативизује границе између доживљеног и исприповеданог, одабрала њу, те да је она пристала да буде медиј кроз који ће бити сачуване неке апаратне слике из прошлости и садашњости за неку непознату будућност.